

Kazimierz Kraj*

Wojny asymetryczne czy *miatieżewojna* Jewgienija Messnera zagrożeniem dla bezpieczeństwa w XXI wieku

Kategoria wojny asymetrycznej przed 11 września 2001 r. znana była wąskiemu gronu specjalistów. Z teorii zamieniła się w praktykę. Pojęcie „asymetria” pojawiło się wspólnie w 1995 r. w oficjalnej publikacji pt. *Połączona walka sił zbrojnych USA*. Asymetria była definiowana jako starcie różnego rodzaju sił zbrojnych, np. sił powietrznych z siłami morskimi¹. Już w *National Military Strategy* z tego samego roku wskazano, że zagrożeniami asymetrycznymi są np. terroryzm, wykorzystanie lub groźba użycia broni masowego rażenia oraz walka informacyjna. Dwa lata później w *Quadrennial Defence Review Report* Departamentu Obrony Stanów Zjednoczonych wskazano, że przewaga USA w dziedzinie uzbrojenia konwencjonalnego może zachęcać przeciwników do wykorzystania środków asymetrycznych w atakowaniu wojsk amerykańskich bądź Amerykanów na ich własnym terytorium.

Podczas odbytej w 1998 r. konferencji w Akademii Wojennej Sił Lądowych USA, zajmującej się zagrożeniami symetrycznymi i asymetrycznymi Stanów Zjednoczonych wyciągnięto wniosek, że USA nie mogą zostać pokonane w wyniku ataku symetrycznego, natomiast mogą ulec w efekcie napaści asymetrycznej. W dokumencie pt. *Joint Vision 2020* konieczność sprostania zagrożeniom asymetrycznym uznana została za jedno z kluczowych wyzwań dla sił zbrojnych USA².

We Francji zagrożenia asymetryczne głównie są utożsamiane z terroryzmem, nazywanym bronią biednych. Według generała Christiana Quesnota, zagrożenie asymetryczne związane jest z każdą formą zagrożenia ze strony zorganizowanej grupy, zależnej bądź niezależnej od państwa. Państwo, państwa bądź ich sojusz nie są

* Dr nauk humanistycznych w zakresie nauk o polityce, adiunkt w Wyższej Szkole Informatyki i Zarządzania w Rzeszowie.

¹ Wąskie pojęcie koncepcji asymetrii.

² Szerzej zob. P. Gawliczek, J. Pawłowski, *Zagrożenia asymetryczne*, Warszawa 2003, s. 21–23.

przygotowane na takie zagrożenie pod względem kulturowym, strukturalnym, intelektualnym, legislacyjnym, administracyjnym tak, aby móc zareagować natychmiast, skutecznie i ostro³.

W Niemczech zagrożenia asymetryczne nie stanowiły przed 11 września 2001 r. poważnego pola rozważań. Wojny w Europie kojarzone były z konfliktami pomiędzy państwami lub zbrojnymi starciami wewnętrznymi. Pojawienie się nowych aktorów wojny (pozapaństwowych) na scenie, dysponujących dużym potencjałem zniszczenia pokazało, że społeczeństwa o wysokim poziomie cywilizacyjnym (technicznym) są niezwykle podatne na ataki asymetryczne. Musimy zwrócić uwagę, że oprócz wojen międzypaństwowych występowała jej inna forma. Była to tzw. mała wojna⁴. W niemieckiej, współczesnej literaturze przedmiotu jest ona określana jako konflikt o obniżonej intensywności, wojna partyzancka, wojna asymetryczna lub wojna postnarodowa⁵.

Według specjalistów niemieckich wojna asymetryczna jest małą wojną lub konfliktem o obniżonej intensywności, w którym państwa lub społeczeństwa wystawione są na zagrożenia ze strony aktorów państwowych lub niepaństwowych, np. grup terrorystycznych, bojowników o wolność, hakerów komputerowych, stosujących najczęściej niekonwencjonalne środki ataku⁶.

Podstawowym tokiem niemieckich rozważań w sprawach wojny asymetrycznej jest sytuacja, gdy silniejsza strona wystawiona jest na niekonwencjonalne ataki słabszego z definicji przeciwnika. Na uwagę zasługuje fakt, że Niemcy uważają, iż małe wojny asymetryczne niekoniecznie muszą być mniejsze od wojen dużych. Dotyczy to ich intensywności, czasu trwania lub siły niszczenia. W wojnie asymetrycznej występuje brak rozróżnienia pomiędzy kombatantami oraz ludnością cywilną, co jest podstawą współczesnego prawa humanitarnego⁷. **Podczas wojny asymetrycznej znajdują zatem zastosowanie wszystkie możliwe środki walki, a ze względu na brutalność wobec ludności cywilnej przypomina ona wojnę totalną.** Niemieckie rozważania nad istotą wojny asymetrycznej idą jeszcze dalej. Za istotny przejaw wojny asymetrycznej uważają liczny wzrost niepaństwowych aktorów w polityce międzynarodowej. Podmioty te współcześnie zyskują na znaczeniu. Zaliczamy do nich oprócz ruchów wyzwolńczych, wszelkiego rodzaju ruchów oporu, zorganizowaną przestępczość, prywatne siły zbrojne, prywatne organizacje wywiadu i bezpieczeństwa. Do pozostałych niepaństwowych aktorów sceny politycznej zaliczyć możemy globalne koncerny, organizacje pozarządowe, które jak dotychczas bezpośrednio nie występują jako strony konfliktu asymetrycznego, lecz mogą działać na czyjeś zlecenie, np. państwa lub podmiotu niepaństwowego. Według specjalistów niemieckich następuje odpaństwowienie wojny. Wzrasta liczba wojen wewnętrznych pomiędzy społecznościami, prowadzonych w imię trudno definiowalnych celów politycznych. Postępuje także zjawisko multinacjonalizacji wojen, co jest związane z interwencjami militarnymi w imieniu wspólnoty międzynarodowej. Akcje te są legitymizowane przez ONZ bądź którąś z organizacji

³ *Ibidem*, s. 26.

⁴ *Kleinen kriege*.

⁵ Zob. P. Gawliczek, J. Pawłowski, *Zagrożenia...*, *op. cit.*, s. 30.

⁶ Bundesnachrichtendienst – Lexikon, podają za P. Gawliczek, J. Pawłowski, *Zagrożenia...*, *op. cit.*, s. 31.

⁷ Dla tego typu wojen używa się określenia *nietrynitarne*, co jest związane z brakiem rozróżniania rządu, sił zbrojnych i ludności cywilnej.

regionalnych. W tego typu wojnie uczestniczące w niej państwa wykonują funkcje dostawców niezbędnych materiałów, broni i żołnierzy na potrzeby jej prowadzenia.

W opinii niemieckich fachowców następuje przekształcanie fenomenu wojny. Zjawisko to przenosi się z racjonalnej sfery rozważań rachunku strat i zysków, do sfery trudno dostrzegalnych powodów ideologiczno-emocjonalnych. Wojna staje się sposobem na życie, celem samym w sobie.

Definicja Carla von Clausewitza „[...] wojna jest nie tylko czynem politycznym, lecz i prawdziwym narzędziem polityki, dalszym ciągiem stosunków politycznych, przeprowadzeniem ich innymi środkami”⁸ staje się nieaktualna. Wojna asymetryczna charakteryzuje się zacieraniem granicy pomiędzy wojną a pokojem, bezpieczeństwem wewnętrznym i zewnętrznym, sferą prywatną i społeczną. Zanika *differentia specifica* między polityką, wojskiem, wywiadem czy policją⁹.

Najnowszym przykładem konfliktu asymetrycznego była wojna gruzińsko-rosyjska z sierpnia 2008 r.¹⁰

Jak stwierdziliśmy na wstępie, termin zagrożenie asymetryczne, wojna asymetryczna pojawił się w literaturze w połowie lat dziewięćdziesiątych, a nabrał praktycznego znaczenia po ataku na World Trade Center w 2001 r.

Człowiekiem, który stworzył koncepcję ogólnoświatowej *miatieżewojny*, był pułkownik Sztabu Generalnego carskiej armii, Jewgienij Eduardowicz Messner. Prawie pięćdziesiąt lat temu uprzedzał świat przed nastaniem ery nieklasycznych wojen, ogólnoświatowego buntu, rebelii (*miatież*) i nieznanego granic terroru.

Pułkownik J. Messner urodził się w 1891 r. w Guberni Chersońskiej, zmarł w 1974 r. w Buenos Aires w Argentynie. Był człowiekiem niezwyklej erudycji, wspaniałego intelektu. Władał językami: angielskim, niemieckim, francuskim, hiszpańskim i serbskim; jego twórczość obejmuje ponad pół wieku. Wieku pełnego wojen, wybuchów społecznych, przeładowanego techniczno-wojennymi rewolucjami. Messner napisał dziesiątki prac naukowych, kilka tysięcy artykułów i wzmianek opublikowanych w emigracyjnych wydawnictwach rosyjskich i innych pismach zagranicznych¹¹.

W trakcie argentyńskiego okresu swojego życia opublikował tetralogię pod ogólnym tytułem *Problemy wojny i pokoju*, na którą składają się *Oblicze współczesnej wojny* (1959), *Miatież – nazwa III wojny światowej* (1960), *Współcześni oficerowie* (1961) i *Ogólnoświatowa miatieżewojna* (1971).

W pracach tych Jewgienij Eduardowicz sformułował i nagłośnił ideę nowej formy walki zbrojnej – *bor’by s miatieżom*. Przez całe lata sześćdziesiąte i początek siedemdziesiątych ubiegłego stulecia pułkownik Messner wytrwale i fanatycznie próbował uświadamić politycznym i wojskowym działaczom niebezpieczeństwo i zgubne skutki takiego prowadzenia walki. Dążył, by zostały podjęte odpowiednie kontrposunięcia. Swoje polityczne i wojskowe oceny, wzmianki prasowe zamieszczał w rubryce pt. „Na

⁸ C. von Clausewitz, *O wojnie*, Mireki, br. roku wyd., s. 29.

⁹ Szerzej o niemieckiej koncepcji wojny asymetrycznej zob. P. Gawliczek, J. Pawłowski, *Zagrożenia...*, op. cit., s. 29–39; por. A. Wejkszner, *Wojny XXI wieku. Istota współczesnych konfliktów asymetrycznych*, [w:] *Zagrożenia asymetryczne współczesnego świata*, red. S. Wojciechowski, R. Fiedler, Poznań 2009, s. 120–127; *ibidem*, J. Pawłowski, *Zagrożenia asymetryczne w wojskowej myśli strategicznej*, s. 129–140.

¹⁰ Zob. Ł. Cieśla, *Wojna w Osetii Południowej jako przykład konfliktu asymetrycznego*, [w:] *Zagrożenia asymetryczne współczesnego świata...*, op. cit., s. 191–207.

¹¹ O życiowej drodze J. Messnera czytaj w *Chociesz mira, pobiedi miatieżewojnu! Tworcieskoje nasledije J.E. Miessnera*, Moskwa 2005, s. 16–70.

frontach Wsiemirnoj Miatieżewojny”. Bardzo rzadko podzielano jego poglądy. Mówiono, że pisze głupstwa, bzdury. Z żalem konstatawał, że jego twierdzenie o dawno już rozpalonej trzeciej światowej (wojnie) jest jedynym na ten temat głosem za granicą.

Należy podkreślić, że prawie trzy dziesięciolecia wcześniej ten rosyjski wojskowy emigracyjny myśliciel w genialnej pracy z 1972 r. pt. *Terror*, będącej pierwowzorem wszystkich współczesnych badań nad terroryzmem, przewidując ocenił zagrożenia, jakie niesie terroryzm. Autor stwierdził, że terroryzm zmienił swój zasięg, charakter i istotę. Akty terrorystyczne stały się najważniejszymi operacjami *Wsiemirnoj Miatieżewojny*. W jasny sposób pokazał cechy współczesnego terroryzmu, takie jak: jego bezgraniczność, wielką ilość aktów terrorystycznych, doskonałą organizację, swojego rodzaju inteligencję (wynikającą częstokroć ze składu uczestników), nie zwyczajną rewolucyjność, lecz różnorodność celów terroryzmu, możliwość wyzwolenia współczucia w sprawiedliwości w społeczeństwie i jego umiędzynarodowienie. W opinii Messnera należy z tym zagrożeniem prowadzić walkę i bronić się wojskowymi sposobami. Wielu współczesnych analityków porównuje nieklasyczne wojny z ogólnoswiatowym terroryzmem. Pułkownik Messner podkreślał, że terroryzm jest jednym z elementów nieklasycznej, zalewającej cały świat wojny, która nosi nazwę *Miatież*. Jeśli świat dąży do pokoju, to musi odnieść zwycięstwo w *Miatieżewojnie*.

Według Jewgienija Messnera, w trakcie dwóch wojen światowych i wielu wojen lokalnych zrodziła się ogólnoswiatowa rewolucja. Wojny splotły się z buntami, rebeliami, rebelie z wojnami i tak powstała nowa forma konfliktów zbrojnych, którą nazwał *Miatieżewojna*¹².

Ten nowy fenomen należy rozpatrywać, po pierwsze, z psychologicznego punktu widzenia. W klasycznych wojnach psychologia wojujących armii miała duże znaczenie. Obecnie, w epoce ogólnonarodowych armii, walczących ruchów narodowowyzwoleńczych psychologiczne czynniki uzyskały dominujące znaczenie. Wojsko narodowe to psychologiczny organizm, ruch narodowowyzwoleńczy to podwójnie psychologiczne zjawisko. Wojna wojska i ruchów narodowych to *Miatieżewojna* – wojna psychologiczna¹³.

Walka w stylu *Miatieżewojny* (partyzanci, dywersanci, terroryści) przyjmie ogromne rozmiary, tak twierdził już na początku lat sześćdziesiątych XX wieku były carski oficer J.E. Messner¹⁴.

W przedmowie do książki *Wsiemirnaja Miatieżewojna* Messner odnotował, że dziesięć lat wcześniej wyszła w druku jego praca *Miatież – imia tritiej wsiemirnoj*, w której przepowiedział formę i cechy trzeciej wojny światowej rozwijającej się na oczach nic niewidzącego świata. Obserwując rozwój wypadków Messner doszedł do wniosku, że walki nieregularne mieszają się i splatają z uderzeniami z podziemia (terroryzm) tajnych lub terrorystycznych organizacji, grup sabotażowych, rozmaitych indywidualnych jednostek (ludzi). Wszystkie te zdarzenia trudno klasyfikować, wskazywać ich źródła. Czy jest to zemsta na okupancie, wyzwolenie kraju czy np. polityczno-socjalny przewrót. Taką mieszaninę, splątanie ideologii, bezideowego zła,

¹² *Miatież* – rewolucyjne zbrojne rozruchy, zamieszki, powstanie, bunt, rebelia.

¹³ Zob. *Miatież – imia tritiej wsiemirnoj*, [w:] *Chociesz mira, pobiedi miatieżewojnu!*, op. cit., s. 133 i n.

¹⁴ *Ibidem*, s. 557.

pryncypialnego protestu, awantury bez zasad nie można było – zdaniem Messnera – nie nazwać *miotieżem*¹⁵.

Na pracę Messnera pt. *Wsiemirnaja Miotieżewojna* składa się dwanaście rozdziałów poświęconych analizie, badaniu, charakteryzowaniu przejawów zjawiska *miotieżewojny*.

W pierwszym rozdziale pt. *Nie wojna i nie pokój* (komentarz Lwa Trockiego do pokoju brzeskiego z Niemcami w 1918 r.) autor stwierdza, że w wyniku konferencji Wielkiej Trójki w Poczdamie stosunki międzynarodowe zostały ułożone w formule nie wojna i nie pokój. Ten sposób funkcjonowania społeczności międzynarodowej nazwano zimną wojną, charakteryzującą się wytężoną walką dyplomatyczną oraz wybuchami zbrojnych ruchów i powstań. Jak pisze Messner, cytując Stalina, Clausewitz się zestarzał. Zasady wojny zmieniły się i odeszły od klasycznych wojen Clausewitza ku koncepcji Fryderyka Engelsa. W Polsce, Francji, Jugosławii, Rumunii czy Grecji partyzanci, gerylasi, sabotażyści, agitatorzy, prowokatorzy zorganizowane i niezorganizowane grupy nieposłusznych obywateli, tak pasywnych jak aktywnych, miały spory wpływ na przebieg II wojny światowej. Messner jako bystry obserwator dostrzegł przygotowywanie się Chin Ludowych do nowego rodzaju wojny, nie w formule Carla von Clausewitza. W kolejnych częściach swojej pracy J. Messner analizuje współistnienie państw oraz jak sam pisze dziesiątki ognisk *miotieża* na wszystkich kontynentach (patrz rozdział III¹⁶).

Dla Jewgienija Messnera *miotieżewojna* nie kieruje się określonymi normami czy szablonami postępowania. Taktyka wojny – rebelii jest elastyczna, unikaj tego co silne, bij w słabe punkty. Oczekują cię u bram, wejdź oknem (N. Chruszczow). Partyzanci powinni zmieniać miejsce swoich działań jak woda lub wiatr (Mao Tse Tung)¹⁷.

Operacyjność *miotieżewojny* ma takie fazy jak: demoralizacja, nieporządek, terror, postępujący werbunek do sprawy rewolucji, przebudowa dusz (stworzenie nowego człowieka), konstruowanie systemu człowieka-maszyny¹⁸. Celem strategicznym tej wojny jest burzenie, dewastowanie struktury. Zburzone państwo nie może być odbudowane, tak jak martwy nie może być przywrócony życiu (Sun Tzu)¹⁹.

Podstawowymi czynnikami przyczyniającymi się do powstania zjawiska *miotieżewojny* w opinii Messnera byli fabianie²⁰, pacyfiści, Nowa Lewica w USA, masoneria, radykalny humanizm, pożyteczni idioci, Organizacja Narodów Zjednoczonych²¹ oraz komunizm²². Kolejnymi elementami wpływającymi na rozwój *miotieżewojny* są nie tylko fabianizm i jego wasale (jak pisze Messner) oraz komunizm, „watykański III świat”, demokratyzacja, destabilizacja, dechrystianizacja. Ruch państw niezaangażowanych, będący ogromną rezerwą „czerwonej” strony *miotieżewojny*. Następne czynniki tej

¹⁵ J.E. Miesnier, *Wsiemirnaja miotieżewojna*, Żukowskij–Moskwa 2004, s. 136.

¹⁶ *Ibidem*, s. 164–197.

¹⁷ *Ibidem*, s. 210.

¹⁸ *Ibidem*, s. 212, zgodnie z definicjami Mao Tse Tung.

¹⁹ *Ibidem*, s. 212.

²⁰ Fabian Society – organizacja społeczno-polityczna założona w 1884 r. w Londynie, stawiająca sobie za cel wprowadzanie (stopniowe) reform społecznych. Fabianie mieli poważne wpływy we władzach municypalnych, co umożliwiło m.in. reformę oświaty. Od 1900 roku w składzie Partii Pracy odegrali znaczącą rolę w kształtowaniu jej programu.

²¹ Zob. J.E. Miesnier, *Wsiemirnaja*, *op. cit.*, s. 214–220.

²² *Ibidem*, s. 221–230.

ogólnoświatowej wojny to bunt młodzieży z 1968 r., ruch Czarnych Panter, kolonializm, antykolonializm czy syjonizm²³.

Prowadzenie wojny to sztuka. Prowadzenie *miatieża* (rewolucji, rebelii) to także sztuka. Obecnie powstaje nowa sztuka – prowadzenie *miatieżewojny* twierdzi J. Messner.

Podstawowymi celami tej wojny jest zniszczenie morale wrogiego narodu, rozbicie jego aktywnej części takiej jak wojsko, partyzantka, walczących ruchów narodowych, zniszczenie lub przechwycenie obiektów mających wartość psychologiczną, zniszczenie lub zajęcie obiektów mających wartość materialną, stworzenie wrażenia zewnętrznego porządku dzięki zdobyciu nowych sojuszników dla spowodowania upadku ducha sojuszników wroga.

Strategia *miatieżewojny* polega na „wzięciu do niewoli” wrogiego narodu. Nie fizycznie, lecz psychologicznie. Należy strącić go z jego ideowych pozycji, wnieść w ducha trwogę i zamieszanie. Utwierdzić w zwycięstwie naszych idei i na koniec przyciągnąć go do nich. *Miatieżewojna* to odstępstwo od dogmatów klasycznej sztuki wojennej. To herezja. *Miatieżewojna* to wojna heretycka, trwająca dopóki wojna nie oddzieli się od *miatieża*.

Żeby pojąć, czym jest *miatieżewojna*, należy odstąpić od ustanowionej przez wieki tradycji pojęcia wojny. Należy zakończyć myślenie, że wojna jest wtedy, kiedy walczą, a pokój, kiedy nie walczą.

Jądrzem systemu przeciwko *miatieżewojnie* i główną siłą uderzeniową powinna stać się „niewielka, lecz jakościowo silna, doborowa, profesjonalna armia (regularny korpus złożony z profesjonalistów)”²⁴.

Po ponad trzydziestu latach, które upłynęły od śmierci Messnera, wiele z jego rekomendacji znalazło praktyczne zastosowanie w wojskowo-politycznej praktyce krajów zachodnich.

Także w Rosji w jakimś stopniu uznano koncepcję *miatieżewojny* jako niezwyklego rodzaju prowadzenia wojny. Federacja Rosyjska zwróciła uwagę na rozwój wojsk specjalnego przeznaczenia, zaczęła tworzyć dywizje będące w stałej gotowości bojowej złożone z profesjonalnych żołnierzy – *kontraktników*.

Zwycięstwo w *miatieżewojnie*, kierowanie nią w interesie cywilizowanych państw jest samo w sobie niezwykle trudną strategiczną sztuką. Należy posługiwać się określonymi dla tej wojny zasadami, które nie zostały systemowo opracowane. Nadal nie ma wykładów o *miatieżewojnie*. Ta forma wojny nie jest zgłębianą i jej prawa są nieznanymi. Poprzez badanie partyzanckich i kontrpartyzanckich wojen, doświadczeniu w walce z wojenno-politycznym bandytyzmem i terroryzmem można stworzyć dostatecznie jasną i precyzyjną naukę, jak zwyciężyć *miatieżewojnu* na politycznym, strategicznym i taktycznym poziomie.

Zarówno koncepcje wojen asymetrycznych, jak i *miatieżewojny* ukazują zagrożenia, przed którymi stoi współczesny świat. Jewgienij Messner nie mógł przewidzieć takich form *miatieżewojny* jak cyberterrorizm, mimo to jest niewątpliwie prekursorem w badaniu zjawiska asymetryczności oraz nieklasycznych, nowatorskich form działań wojennych.

²³ *Ibidem*, s. 231–276.

²⁴ *Chcesz mira, pobiedź miatieżewojnu!*, op. cit., s. 674.

Wojny asymetryczne czy *miotieżewojna* J. Messnera zagrożeniem dla bezpieczeństwa w XXI wieku

Miotieżewojna i wojna asymetryczna są stronami tego samego medalu – obrazującego nowe zagrożenia dla świata, którym współcześnie są m.in.: terroryzm międzynarodowy, separatyzm, ekstremizm, przestępczość transnarodowa, w tym handel narkotykami. Możemy więc wysnuć wniosek, że *miotieżewojna* i wojny asymetryczne są obecnie podstawowym zagrożeniem dla bezpieczeństwa w XXI wieku.